

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 3, 2006-2007

**СБЛЪСЪКЪТ МЕЖДУ “СТАРИ” И “НОВИ”
ОБИТАТЕЛИ НА КВАРТАЛ “ИЗГРЕВ”**

ЛЕА ВАЙСОВА

Проект за изследване по дисциплината "Социология на социалните
неравенства: класически и нови модели"
Ръководител: гл. ас. д-р Светла Маринова

I. Социален контекст. Проблем:

Градското пространство е място на съжителстване на множество социални различия. То непрестанно се динамизира от движението, местенето и преместването на живеещите вътре в него граждани. Именно тази му присъща динамика поражда и сблъсък на тези различаващи и оразличаващи се един от друг субекти. Но кога и как тези различия се преживяват като неравенство от своите носители? Кога и как тези различия се сблъскват?

Първите жилищни комплекси са били построени към средата на 60-те години и те са били “Займов”, “Яворов” и “Хиподрума”, а към края на 60-те – 70-те години започва проектирането на “Изток” и “Изгрев”¹. Въпросът е: кой и как е бил настаняван в тези жилища? Жилищата са били ведомствени, като дадено ведомство притежава определен бюджет. Преценявайки, че неговите служители имат нужда от жилище, се построява жилищна сграда. Служителите поддават молба и Комисия по жилищно настаняване определя кой има нужда от апартамент и кой съответно ще бъде настанен. По това време вече са съществували Съюзи на българските писатели, художници, журналисти, артисти, филмови дейци, архитекти, музикантни и танцови дейци, преводачи, композитори. Тези съюзи също са имали право на строене на жилищни сгради, какъвто е случаят с квартал “Изгрев”. Полюбопитен е фактът, че по този принцип на строене и на настаняване се образуват например блоковете на журналистите, на офицерите и т.н. Т.е. в една жилищна сграда си съжителстват равни по обективния признак на професията граждани, което от своя страна не предполага необходимост по изкачване на вертикалата в смисъла на неравно разпределение на социалния престиж, който носи дадената професия. В www.bg.wikipedia.org относно квартала пише следното: “Изгрев е наричан още "номенклатурен квартал", тъй като в него в края на 1970-те са построени блоковете на художниците, на писателите, на дейците от радиото и

---

¹ www.zagrada.bg

телевизията. По това време влиза в състава на тогавашната община "Червена звезда". Така например квартал "Изгрев" започва да се формира като престижен, тъй като в него започват да се настаняват публично обозначената "творческа интелигенция" (писатели, художници, журналисти, артисти, филмови дейци, архитекти, музикантни и танцови дейци, преводачи, композитори). Тази "творческа интелигенция" съответно, посредством това си обозначаване, започва да преживява себе си като елит, като най-вероятно практиките на самото им живеене се съотнасят спрямо статуса, който им е определен, а не на последно място получават и по-хубави апартаменти.

След 1989 година започват структурни промени. Разпределението на дохода вече не е равно, съответно достъпът до пазара също не е равен, тъй като предлагането се повишава, а търсенето се диференцира. Но какво става с т.нар. "творческа интелигенция"? Някои от тях започват да изпитват определени финансови затруднения и съответно да не могат да поддържат апартаментите, които са им били определени преди. Съответно те, изнасяйки се, или започват да ги продават или да ги дават под наем, но така или иначе вече не живеят там, а на тяхно място идват нови наематели или собственици. Какви всъщност са те? И как ги приемат старите обитатели?

Според сайтовете www.imotibg.com и www.imoti.net, където можеш да си закупиш или потърсиш апартамент под наем, да се информираш най-общо за вариациите на цените на апартаменти в София и да прочетеш описание и оценки на кварталите в София, квартал "Изгрев" еднозначно е определен като престижен квартал. В сайта www.imoti.net пишат следното за квартала: "Има изпълнени със зеленина спокойни улички, има си и имиджа на *престижен*² квартал", а в сайта www.imotibg.com една статия под заглавие «Източните квартали в София – разлика между най-високите и най-ниските цени стига 730 ЕВРО/кв.м» започва по следния начин: "1358 евро/кв.м. е максималната офертна цена, която се иска за продажба на тухлен апартамент в *престижните* източни квартали на София – "Гео Милев", "Изток", "Изгрев" и "Мусагеница", сочи статистиката на сайта за недвижими имоти ИМОТ.ВГ". В сайта www.topbulgarianproperty.com също така пише: "Кв. Изгрев е

---

² Курсивът е поставен от мен.

един от *престижните* квартали на София.» Относно статистиката може да се проследи следната ценова разлика сравнено между жк Изгрев и жк Младост 1, които са в близост един до друг. Цените са на новопостроени жилищни сгради:

Район	Едностајни	Двустајни	Тристајни	Четиристајни
жк Изгрев	-	€78150 €1065 /m ²	€ 228 293 € 1368 /m ²	€ 458 500 € 2180 / m ²
жк. Младост 1	-	€ 58565 € 825/m ²	€82090 € 848/m ²	-

Така или иначе може да се заключи, че хората, които биха могли да си позволят апартамент там най-вероятно ще са заможни. Според разкази на обитаващите квартала, новодошлите се определят като “новобогаташи”. Някои от “новите” предпочитат да се настанят в старите блокове, които се обитават от т.нар. “творческа интелигенция”. Оттук следва и сблъсък: Старите обитатели отричат “новите” като ги наричат “простаци” и не ги приемат за легитимни, а “новите” именно чрез живеенето си в тези блокове търсят легитимност и не на последно място престиж.

II. Модел за изследване. Дефиниции на понятия:

Социално неравенство: Социалното неравенство започва да се мисли като такова при наличието на идеал за социално равенство. Има отклонение между идеал и действителност, което поражда драматизирането му. Драматизирането съответно се изразява в издигане на лозунга за равенство от дадени групи, които имат структурен интерес от него. Интересът се проявява в желание за издигане по вертикалата, защото неравенство може да има, когато то се мисли вертикално. Но дадена група може да прояви искане само при наличието на желание и ресурс. Когато съществува такова искане и възможности е наличен сблъсък между групата,

която няма интерес и групата, която има интерес от структурни промени. В момента на битка на неравенството се драматизира и се рефлектира върху него.

Социална стратификация: След приключването на битките неравенството се утаява в структура и то не се драматизира. Така социалната стратификация представлява установяване на социална структура в дадено общество за определено време, когато има структурни промени и битки за такива промени може да се говори за социално неравенство, а не за социална стратификация.

Модел за социологическо изследване през «Дистинкцията» на Бурдийо:

В основата на проекта е заложен конфигурационният модел на Елиас³. Но изхождайки от критиката към неговия модел, че са необходими години наблюдение, следствие на които би могло да се установят шансовете за победа на единия от двамата участници в играта, предлагам и модела на Бурдийо. Посредством него могат да се установят властовите ресурси на участниците и да се предвиди края на играта. Бурдийо предлага свой модел за изследване в сферата на социология на социалните неравенства. Той разширява класическия Марксов модел на структура на социалното пространство, според който класите се позиционират спрямо притежанието и непритежанието на икономически капитал. Така съответно притежаващите голямо количество икономически капитал попадат по вертикалата във високите равнища на социалната структура и съответно непритежаващите са нискостоящи. Следователно работниците и буржоазията се оказват антагонистични една спрямо друга, но остава нерешен въпросът за такъв тип социални групи, които не спадат нито към едните, нито към другите, например – учители. Бурдийо разширява модела чрез културния и социалния капитал. Според него социалното пространство се структурира спрямо притежанието или непритежанието на един от трите (икономически, културен или социален) капитал. Бурдийо дефинира по следния начин капитала: «Капиталът е акумулиран труд, или под формата на

---

³ Елиас, Н. 1999. *Що е социология*. ЛИК, София: 79 – 114

материал или под интериоризирана, «въплътена» форма...Но натрупването на капитал, независимо дали в обективирана или интериоризирана форма, изисква време. На капитала е присъща тенденцията да надживява себе си; той може както да произвежда печалби, така и да възпроизвежда себе си или също така да нараства. Капиталът е присъща на обективността на нещата сила, която се грижи затова не всичко да бъде еднакво възможно или еднакво невъзможно. Съществуващата в даден момент структура на разпределение на различните видове и подвидове на капитала съответства на иманентната структура на социалния свят, тоест на съвкупността от вътрешно присъщите му принуди, които са определящи за трайното функциониране на социалната действителност и решаващи за шансовете за успех на практиката»⁴. Видовете капитали са дефинирани по следния начин:

1. Икономически капитал: придобити блага под формата на парични стойности, които имат количествен израз (доход).
2. Културен капитал: модел на мислене, езикови практики, лингвистични и културни способности, които индивидите наследяват в зависимост от своята социално-класова принадлежност. Културният капитал от своя страна може да бъде изразен обективно чрез притежание на книги, картини, а също притежава и институционализирано състояние – училище, диплома и т.н..
3. Социален капитал: притежанието на мрежа от институционализирани отношения. Социалният капитал е връзки и отношения, които индивидите си изграждат в дадена среда и използват за своя жизнена реализация.
4. Икономическият капитал, културният и социалният получават своята видимост и легитимност през символния капитал. Символният капитал, който отразява културния, е например титлата.

Съответно Бурдийо предлага схема за това как може да се мисли социалната структура като вертикалната ос представлява разпределението на определен тип капитал в дадена класа, а хоризонталната обозначава структурата на капитала. В своето изследване той дава предимство на културния и икономическия капитал, като пренебрегва социалния, но това кой капитал ще има значение в схемата, изобразяваща структурата, зависи от това как ресурсът, с който разполага

---

⁴ Бурдийо, П. *Икономически капитал – културен капитал – социален капитал*

определена класа, се мисли. Кога ресурсът бива мислен като капитал? (1) Необходима е обществено приета ценност на ресурса; (2) Този ресурс да не бъде общодостъпен.

Така описаното социално пространство се изразява чрез символно пространство. Дадена класа, която например притежава висок културен капитал и нисък икономически капитал, изразява себе си посредством символни практики, като например свирене на пиано. Но как символното пространство се свързва със социалното пространство? Според Бурдийо съществува връзка между социалната позиция, която заема индивида в структурата на дадено общество, и хабитуса, от една страна, а от друга, този хабитус предопределя вкуса, който формира практиките и стила на живот. Хабитусът е: «Предпоставките, свързани с условията за съществуване на дадена класа, произвеждат *хабитуси* – системи от устойчиви и преносими диспозиции, структурирани структури, предназначени да функционират като структуриращи структури, т.е. като генеративни и организиращи принципи на практики и репрезентации, които обективно могат да бъдат адаптирани към техните цели, без да се предполага съзнателно насочване към цели и бързо овладяване на операции, необходими за постигането им; които могат да бъдат «регулирани» и «регулярни», без да са продукт на спазване на регламенти, и доколкото са всичко това да бъдат колективно оркестрирани, без да са продукт на оркестрираща дейност на един диригент»⁵. Т.е. под хабитус ще разбираме обективни структури, които са се инкорпорирали като субективни структури посредством социализация. Обективните структури представляват минал опит на дадена класа за действие, мислене и възприятийни схеми към настоящата действителност и формирайки бъдещата действителност, които се субективизират. Хабитусът структурира самото действие, предопределя изборите, оценките и мотивациите на индивида, като посредством практиката той изразява своята социална позиция и принадлежност към дадена класа. Вкусът, който е естетическото измерение на хабитуса, не е индивидуален, а напротив – той изразява принадлежността към определена класа.

---

⁵ Бурдийо, П. 2005. *Практическият усет*. ИК: Фигура, София, стр 98 – 99.

Така хабитусът определя вкуса, който формира различните практики. Практиките от своя страна конструират стила на живот. Стилът на живот представлява цялостната картина на жизнените практики. Така те се оказват оразличителни – дистинктивни.

Дефиниране на понятието «дистинкция» при Бурдийо:

- 1) Широко понятие за дистинкция - доколкото правим нещо в социалната среда, ние се различаваме от другите. Колкото и да се опитваме да прикрием някакво различие, това не може да се случи.
- 2) Конкретно понятие за дистинкция (доминира при Бурдийо) – когато формата за извършване на дадена практика започва да доминира над съдържанието. Много често това е неосъзнато.
- 3) Най-тесен смисъл на понятието дистинкция – съзнателна дистинкция, отнасяща се до дребната буржоазия, която се стреми към едрата чрез имитиране на техните практики и стил на живот – това понятие е емпиричен случай.

Следствие на така представения модел Бурдийо се интересува от употребата на културата в най-широк смисъл – предмети, литература и т.н. Той смекчава опозицията между висока – ниска култура през степени на легитимност на културата. (1) Практики с частична легитимност – облекло, козметика, кухня, обзавеждане, всекидневни практики. Инстанциите, които легитимират тези практики са рекламата, моделиерите. Това са т. нар. от Бурдийо „нелегитимни легитимиращи инстанции”, които не са всеобщо признати и техните произведения не са задължително санкционирани; (2) практики с потенциална легитимност – научна фантастика, криминални романи, кино, фотография, джаз. Легитимиращите инстанции тук са критиците, различните литературни групи и групи художници, които се опитват по един наукоподобен начин да направят това „изкуство” близко до неговите консуматори. Придава се по-висока степен на легитимност. (3) Практики, които претендират за универсално признание – класическа музика, живопис, скулптура, литература и театър. Тук са „легитимните легитимиращи инстанции” като университети, академии, училища, които са признати и санкционирани от държавата.

Понятието «класа»: Следвайки модела на Бурдийо, в настоящото изследване ще бъде използвано понятието «класа». Класите са разгледани от Вебер като неравномерно разпределение на икономическите блага в икономическата сфера, което разпределение зависи от жизнените шансове. Съответно класа има, когато: (1) едно множество от хора притежава общи специфични причинни (причинени) компоненти за техните жизнени шансове, (2) тези компоненти се представят през имущественото притежание и интереса за печалба, (3) и то в условията на пазара. Но ако следваме Бурдийо, то класа може да се мисли като неравномерно разпределение на културните, икономически, социални и символни блага.

Понятието “власт”: Властта е възможност на един актьор в социалното взаимодействие да има такава позиция, че да наложи своята воля, независимо от дадена съпротива. Следователно властта се мисли като чиста принуда, насилие. Този тип власт не е легитимна, защото не почива на приемането. Какви са техниките, които могат да доведат до възможността властта да бъде наложена? Как притежателят на властта предявява легитимността ѝ? Ако следваме Елиас, властта може да бъде легитимирана чрез техниките на стигматизация, т.е. негативно белязване на дадена група, която започва да мисли себе си през този признак и съответно легитимира групата, която предявява иск за притежание на власт. Това води до легитимиране на самото неравенство.

Престиж: Според Вебер, желанието за власт в повечето случаи се обуславя от стремежа към престиж, която носи, а не толкова от икономическите облаги. Т.е. да бъдеш престижен води след себе си и властови ресурс.

III. Хипотези. Аргументация за избора на модел и понятия:

- (1) Сблъсъкът, който се получава между «стари» и «нови» обитатели на квартала се конфигурира около разпределението на престижа. Квартал «Изгрев», както бе показано, се обозначава публично от сайтовете за недвижими имоти именно като «престижен». Той се е сформирал като такъв следствие на своите обитатели – «творческа интелигенция». Новите търсят легитимация и социална чест посредством живеенето си там. Битката, която се води между «стари» и

«нови» обитатели, се формира около разпределението на престижа, тъй като той представлява социална позиция, която от своя страна легитимира дадени практики и не на последно място това води до възможността за власт.

- (2) «Старите» обитатели се опитват да делегитимират «новите» чрез техниката на стигматизация, като посредством този метод «новите» не се почувстват самите те недостойни да предявяват претенции.
- (3) «Старите» и «новите» се отличават по стил на живот. «Старите» обитатели са били публично обозначени като «творческа интелигенция», т.е. хора с висок културен капитал, което съответно води до определени практики и определено конструиране на жизненото пространство, например – наличие на пиано, картини и книги в апартамента. «Новите» от своя страна се приемат като хора с висок икономически капитал, което съответно води след себе си различен стил на живот. Но дали битката е около оразличаването, в смисъл, че «новите» се опитват да наподобяват по стил на живот «старите»?

IV. Задачи. Проблемен кръг от въпроси:

Задачата на настоящия проект е да бъдат дадени отговорите на следния кръг от въпроси, разпределен по следните теми:

Квартала:

- (1) Как се е формирал квартал «Изгрев»? Как са били построени жилищните сгради? Кой и как е бил настаняван в тях? Имало ли е дадена идеология относно това да бъдат настанявани хора от една и съща професия в едни жилищни сгради? След като са били хора от една и съща професия имало ли е сблъсък на интереси по вертикалата? Как са се разбирали тогава? Как «старите» обитатели разказват за квартала?
- (2) «Стари» обитатели: Каква структура на социалното пространство е имало по времето на социализма? Каква позиция е заемала тогава «творческата интелигенция»? Коя е била тя? Как са били публично обозначени? Кой ги е дефинирал като такива и защо? Как започват те да мислят себе си през тази дефиниция? Какъв стил на живот почват да водят и водят сега? С какъв ресурс са

разполагали? Какво се случва с тях след 1989г.? Защо някои от тях започват да напускат апартаментите си? Къде отиват?

- (3) «Нови» обитатели: Кои са «новите» обитатели? Защо се заселват в този квартал, а не в друг? Как «новите» разказват за него? Кои са ресурсите, с които разполагат? Какъв е стилът им на живот? Как те разказват за «старите» обитатели? Как мислят себе си в опозиция на «старите»?
- (4) Сблъсък: Защо се сблъскват «новите» със «старите»? Как «новите» мислят «старите»? Как «старите» мислят «новите»?

V. Методи на изследване:

- (1) Теоретична подготовка: На някои от въпросите би могло да се отговори преди самата емпирична работа, което разбира се не пречи да се пита след това в интервютата. Например относно въпроса – «Как се е формирал квартал «Изгрев»?» и «Кой и как е бил настаняван в тях?» - може да се прочете в сп. София от 1965 година нататък.
- (2) Дълбочинни интервюта: Като основен метод залагам дълбочинното интервю. Респондентите ще бъдат подканяни да разказват за себе си и квартала и постепенно разговорът ще бъде фокусиран върху проблема с «новите» или «старите» обитатели, както и ще ги помолим да ни разкажат за стила си на живот, като ще питаме и за смисъла, който влагат във всяка една от описаните практики. Какво значение има това за тях?
- (3) Включени наблюдения: Посредством миналия ми опит от други изследвания съм останала с впечатление, че хората трудно разказват за дрехите си, за устройството на апартаментите си, така че би било добре, интервюиращият докато прави интервюто да се опита да запамети точно как изглеждат апартаментите, какви мебели има, има ли картини и т.н и след като привърши с интервюто да опише всички свои наблюдения.

VI. Предмет на изследване: Битката между «стари» и «нови» обитатели в квартал «Изгрев».

VII. Обект на изследване:

- (1) «Старите» и «новите» обитатели
- (2) Преместилите се «стари»
- (3) Може да се вземе и интервю с някой от членовете на сегашния например Съюз на българските художници, който е работил по социалистическо време в тях, за да може да ни разкаже нещо повече за «творческата интелигенция».

VIII. Терен:

Теренът ще е основно в квартал «Изгрев» и то в тези жилищни кооперации, в които живеят артисти, писатели, художници и има новозаселили се. Разбира се, не се изключва и разширяване на терена и в други квартали при наличието на информация за други такива блокове или кооперации. Ето и съответно карта за местонахождението на съответните блокове:

Цитирана литература:

1. Бурдийо, П. *Икономически капитал – културен капитал – социален капитал*
2. Бурдийо, П. 2005. *Практическият усет*. ИК: Фигура, София
3. Елиас, Н. 1999. *Що е социология*. ЛИК, София